

LÍBAN-ISRAEL: ACORD PER A LA DEMARCACIÓ DE LA FRONTERA MARÍTIMA

Ramon Català Blesa
Octubre 2022

INTRODUCCIÓ

Les relacions entre el Líban i Israel han estat històricament hostils com a conseqüència de l'ocupació de Palestina per part d'Israel. A més, han estat envoltades de diferents esdeveniments que han creat un entorn de desconfiança entre els dos països, a més del no reconeixement d'Israel per part del Líban. Entre aquests fets històrics hi destaquen les invasions israelianes al Líban (o part d'aquest) el 1978 i el 1982 i la guerra entre ambdós països l'any 2006, així com les reiterades amenaces entre les forces de resistència de Hezbollah i el complex militar d'Israel.

La frontera compartida ha tingut un paper important com a font de problemàtiques, ja que els dos Estats enemistats s'han vist immersos en desacords importants pel que fa a la delimitació d'aquesta. Aquest article repassa el cas del conflicte per la demarcació de la frontera marítima. Més concretament pel control dels jaciments de gas del camp del Karish i l'exploració del camp de Qana. Els dos governs defensaven inicialment que la seva Zona d'Exclusivitat Econòmica (ZEE) cobria ambdós camps. La mediació d'Amos Hochstein per part dels Estats Units (EUA) ha semblat posar fi a unes negociacions indirectes entre dos països que segueixen tècnicament en guerra des de la creació d'Israel l'any 1948.

Aquest article repassarà primer el context històric del conflicte, posant èmfasi a la creació del Líban i la seva relació amb Israel i tenint en compte la complicada situació financera actual del país. Seguidament, es

farà un repàs cronològic de les negociacions entorn la frontera marítima entre els dos països fins a l'arribada d'un acord l'octubre de 2022. Finalment, es valorarà la viabilitat d'aquest, tenint en compte factors interns i externs i tenint en compte la situació domèstica d'ambdós països.

CONTEXT HISTÒRIC

Creació del Líban i guerra civil

El Líban esdevé un Estat independent l'any 1946, després de viure diferents graus d'autonomia sota el control de l'Imperi Otomà o el dins el mandat colonial francès (Najem, 2012). El *Pacte Nacional* de 1943, un acord no escrit, posaria la primera pedra a la infraestructura institucional del país (*ídem*: 12). El Líban es convertiria en una potència pionera dins Orient Mitjà i el món àrab, vivint una època daurada pel que fa a la prosperitat econòmica des de la declaració d'independència fins a l'inici de la guerra civil del país l'any 1975 (*ídem*: 21). El trencament de la dinàmica positiva de l'Estat libanès aleshores té relació directa amb el conflicte araboisraelià i l'ocupació de Palestina que va provocar la mobilització de refugiats palestins¹.

Pel que fa a les relacions entre Israel i el Líban, el segon es declara en guerra contra els israelians des de la creació d'Israel el

---

¹ Veurue Najem, T. (2012). *Lebanon: The Politics of a Penetrated Society*. Nova York: Routledge // Hudson, M.C. (1978). The Palestinian Factor in the Lebanese Civil War. *Middle East Journal*, 32(3), 261-278 // Haugbolle, S. (2011). The historiography and the memory of the Lebanese civil war. *Online Encyclopedia of Mass Violence*

1948 i la consegüent guerra araboisraeliana (Hughes, 2005: 25). Els dos països firmarien un acord d'armistici el març de 1949², però mai tindran relacions diplomàtiques i seguiran tècnicament en guerra fins avui en dia.

La guerra civil del Líban s'inicia el 1975 i té una durada de quinze anys. El conflicte va provocar greus conseqüències demogràfiques, econòmiques i polítiques al país (Haugbolle, 2011: 2). La guerra va patir diversos girs d'esdeveniments que permeten fer una distinció important d'etapes. Els actors domèstics i internacionals implicats en el conflicte varien en aquesta en funció dels interessos externs i del control dels diferents recursos de poder³ que controlen (Izquierdo Brichs i Kemou, 2009: 21). Najem (2012) fa una distinció de cinc períodes: (i) el declivi de l'Estat libanès i la intervenció siriana (1975-76); (ii) atrinxerament sectari i canvi d'aliances (1976-82); (iii) la invasió israeliana i els esdeveniments conseqüents (1982-85); (iv) l'ordre de les milícies (1985-88); i (v) el "govern dual" i la fi de la guerra civil (1988-90). La guerra civil acaba amb la signatura dels *Acords de Pau de Taïf*, el qual expulsava definitivament Israel del Líban a través d'un acord de seguretat amb Síria (UN Peacemaker, 1989).

El 1982, el que havia de ser una intervenció israeliana amb l'únic objectiu d'acabar amb l'Organització per l'Alliberament de Palestina (OAP) va ser una invasió per part de les forces armades d'Israel d'una part del Líban. L'atac per part dels militars israelians a Beirut Oest és l'acte únic més violent de la guerra civil del Líban (Fernández, 2022), provocant com a mínim disset mil morts (Haugbolle, 2011: 6). L'acord firmat entre el

govern libanès de Gemayel i Israel per acabar amb la invasió són coneguts com l'*Acord del 17 de maig*. Aquest va generar una influència israeliana al territori libanès tan gran que la població libanesa acaba rebutjant la legitimitat del seu propi govern. Altres actors, com Amal, guanyarien llavors poder. Es generaria un sentiment contrari als interessos israelians entre la població musulmana, la qual comptaria amb suport per part de Síria (Najem, 2012: 40; Sozer, 2016: 648).

Vint-i-sis anys després de la finalització de la guerra civil, el Líban es veuria immers en una nova guerra. Aquest cop seria un conflicte internacional que enfrontaria les forces de resistència de Hezbollah amb l'Israel.

La Guerra Israel-Hezbollah

La guerra entre Israel i Hezbollah va tenir lloc al sud del Líban, una durada de poc més d'un mes i va provocar la mort de més de 1500 civils libanesos i un milió de desplaçats (Najem, 2012: 79). L'ús de míssils aeris, que va ser la tònica dominant del conflicte armat (Kreps, 2007: 72; Rubin, 2008), i Israel va bombardejar infraestructures bàsiques del Líban, com ara ponts, fàbriques o fonts d'electricitat. Això va incitar la intervenció diplomàtica per part de les Nacions Unides (NNUU) en el que suposaria un acord entre el govern libanès i l'israelià que implicaria la retirada d'Israel i el desarmament de Hezbollah. A més, implicaria l'enfortiment de la presència de tropes d'UNIFIL dins el territori libanès⁴.

² United Nations Security Council (UNSC) Res69 (23 de març 1949) UN Doc S/1269/Rev

³ Concepte de F. Izquierdo que inclou l'Estat, el capital, la ideologia, la informació, la coacció i la població

⁴ United Nations Security Council (UNSC) Res 1701 (11 d'agost 2006) UN Doc S/RES/1701. Recuperat de https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20LB_490323_IsraeliLebaneseGeneralArmisticeAgreement.pdf

Hezbollah utilitzaria la retòrica per explicar la intervenció de les NNUU com una victòria contra Israel (Najem, 2012: 80). De tota manera, la guerra va generar grans pèrdues socioeconòmiques i la unitat popular existent durant la guerra va transcendir en una profunda divisió (Salem, 2008: 15).

La tensió entre els dos països ha estat elevada des d'aleshores (Teff-Seker, Rubin i Eiran, 2019: 11). Hezbollah i Israel no han entrat en un conflicte de les dimensions de la guerra de 2006, però els intercanvis de foc s'han repetit diverses vegades (Aljazeera, 2022B).

El descobriment de jaciments de gas natural a la zona fronterera entre el Líban i Israel ha suposat una nova etapa de tensió entre els dos països.

CRISI FINANCERA LÍBAN 2022

Per tenir una visió completa del que envolta en nou capítol de tensions entre el Líban i Israel cal tenir en compte també la situació de greu crisi financera i econòmica en la qual està immersa el Líban. Factors externs com la guerra a Síria, la pandèmia de la COVID-19 o la guerra a Ucraïna des de 2021 agreujaria una situació econòmica sistemàtica greu (Asi, 2022). Les conseqüències polítiques, econòmiques i socials han deixat el país al límit de l'abisme.

El 4 d'octubre de 2020 es produeix una explosió al port de Beirut que també té conseqüències fatals pel país. Des d'aleshores, el preu dels productes bàsics ha augmentat de manera notable, provocant una inflació d'aquests de més del tres-cents per cent (*ídem*). La inflació ha provocat una crisi financera que ha obligat els bancs a limitar l'extracció de capital dels seus clients, provocant fins i tot que aquests hagin hagut d'iniciar accions violentes contra les mateixes institucions per

recuperar els seus estalvis (Aljazeera, 2022C).

El govern no és capaç de generar prou energia elèctrica per la població, el que fa que grups i individus privats tinguin el seu propi mercat en què els preus són desorbitats (Asi, 2022). A més, treballadors essencials, com els mestres de les escoles, es troben en una situació molt compromesa que no els permet arribar als centres d'educació, comproment així un dels drets fonamentals dels infants libanesos (Lopez-Tomas, 2022).

La situació és tan greu que el Banc Mundial l'ha catalogat com "una de les pitjors tres crisis econòmiques al món des de meitats del segle XIX" (Aljazeera, 2022C).

CONFLICTE PELS RECURSOS ENERGÈTICS DEL MEDITERRANI MERIDIONAL

Camp del Karish i Qana

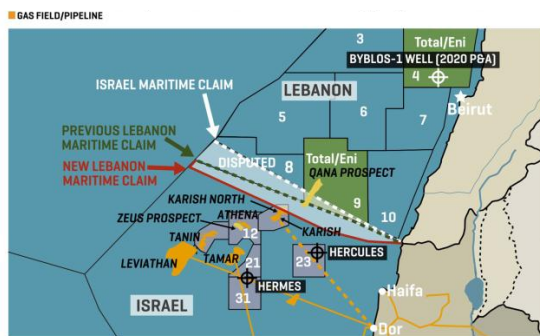
Des de l'any 2001, Israel fa palesa la seva idea pel que fa a les seves fronteres marítimes. És des d'aleshores que es crea una incompatibilitat entre aquest i el Líban respecte a les ZEE d'ambdós països (Teff-Seker, Rubin i Eiran, 2019: 10). L'any 2013 es descobreix un jaciment de gas natural al camp del Karish (Gouliotis, Tsiantis i Anestoudis, 2019). Aquest es converteix aleshores en un punt clau que queda dins del que tant Israel com el Líban consideren la seva zona de control (Henderson *et al*, 2022) [veure *Figura 1*]. El camp del Karish compta amb unes reserves de gairebé cinquanta mil milions metres cúbics⁵ (Henderson, 2022), el que el converteixen en un punt geopolític molt rellevant.

L'altra zona conflictiva és Qana. Israel i el Líban negociaran també pel dret

⁵ Conversió d'1,75 bilions de peus cúbics

d'exploració i extracció de recursos d'aquesta zona. De tota manera, encara no hi ha evidències que demostrin que hi hagi ni gas natural ni petroli a Qana (Alberti, 2022).

Figura 1⁶: Infraestructures clau d'Israel i el Líban i reclamacions territorials

El govern libanès argumentava ja dos anys després d'aquesta troballa que l'extracció de gas del camp del Karish per part d'Israel seria considerat un "acte de guerra" (Teff-Seker, Rubin i Eiran, 2019: 10). Tot i les negociacions entre els dos governs, amb la col·laboració de la figura dels Estats Units com a mediador, les amenaces entre Hezbollah i el complex militar d'Israel han estat reiterades. Per part de les Nacions Unides, s'ha mantingut com a frontera terrestre reconeguda l'anomenada "línia blava" del 2000 (Henderson, 2021), a l'espera que s'acordi una frontera marítima.

Negociacions pel control i extracció de recursos

L'octubre del 2020 el Líban i Israel inicien una sèrie de negociacions indirectes a la seu de les forces armades de Nacions Unides

⁶ Font: Henderson, S., Ghaddar, H., Levitt, M., Yaari, E., Makovsky, D., Schenker, D. i Tabler, A.J. (2022). Israel's Karish Gas Field: Diplomatic Opportunity or Casus Belli? *The Washington Institute for Near East Policy*. Recuperat de <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israels-karish-gas-field-diplomatic-opportunity-or-casus-belli>

d'UNIFIL⁷ en les que el govern libanès reclama el compliment de la "línia 29" [veure Figura 2] com a frontera marítima entre ambdós països (Aljazeera, 2020). Aquesta línia donaria al Líban una estimació de 2,3 mil milions de dòlars a través de l'extracció de gas natural del nord del Karish (Alberti, 2022).

El govern libanès argumenta que la línia 29 és la legítima. Es recolza en el mètode present a la *Convenció de Nacions Unides sobre el Dret de la Mar*, del qual és signatari (Haytayan, 2022). Aquest és un mecanisme que havia estat utilitzat per la resolució de conflictes per la demarcació de fronteres marítimes, per la qual cosa el Líban ho defensa com l'opció més justa.

Israel, aleshores, no està disposat a fer cap concessió, i la inamovibilitat dels dos Estats porta aquesta ronda de negociacions a l'estancament (Chehayeb, 2022).

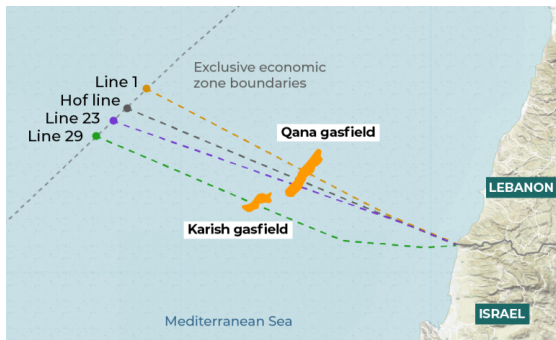
Cal tenir en compte que Israel defensa que la línia fronterera marítima legítima és la "línia 1" [veure Figura 2]. L'acord entre Xipre i el Líban de "delimitació de les ZEE" firmat l'any 2007 delimita aquest punt com a frontera entre els xipriotes i els libanesos. Un segon acord bilateral entre Xipre i Israel firmat el 2010 empra aquest punt per delimitar també la frontera entre el Líban i Israel (Mees, 2012). El govern de Beirut no accepta línia com a frontera legítima.

El 2012, davant l'estancament d'aquest conflicte, Frederick Hoff, ambaixador dels EUA i Enviat especial adjunt per la pau a l'Orient Mitjà, proposaria la "línia Hoff" com a possible solució al conflicte (*ídem*). Aquesta suposa un punt mitjà entre la que reclama Israel i el que demanava el govern libanès en aquell moment, la "línia 23". Aquesta proposta tampoc seria acceptada

⁷ Força Provisional de les Nacions Unides per al Líban (*United Nations Interim Force in Lebanon* en anglès)

pel Líban, qui ho veia com una pèrdua de sobirania (Aljazeera, 2020).

Figura 2⁸: Les línies de negociació entre el Líban i Israel⁹

No és fins a l'any 2022 que el Líban demana als EUA que actuï com a mediador el conflicte. Això passa després que un vaixell d'Engean, l'empresa grecobritànica amb dret d'explotació dels jaciments de gas natural d'Israel, explorés la zona del Karish per iniciar l'extracció de recursos. El govern libanès i Hezbollah avisen que el Karish és una zona en negociació que no forma part de la ZEE d'Israel i que, per tant, accedir-hi es podria considerar un acte d'agressió i de guerra (Alberti, 2022). Les negociacions es posen en marxa aleshores. Amos Hochstein seria l'encarregat de liderar-les. L'elecció d'Hochstein com a mediador és polèmica, ja que el diplomata americà és nascut a Israel i va formar part del seu exèrcit (Salame, 2021).

Durant els mesos següents les negociacions entre el govern libanès i israelià es mantenen. Mentre això passa, però, Hezbollah i Israel viuen petites etapes de tensió i amenaces, com és el cas de la

intercepció israeliana de tres drons de l'organització libanesa el dos de juliol (Aljazeera, 2022). De totes maneres, les negociacions no es trenquen i tant el Líban i Israel com els Estats Units admeten estar fent progressos per arribar a un acord.

De fet, tant Israel com el Líban necessiten que aquest acord arribi tan de pressa com sigui possible. L'empresa Engean necessita començar amb les extraccions de gas del camp del Karish per tenir prou recursos per fer front al pacte de la Unió Europea amb Israel per l'exportació de gas natural, producte del bloqueig rus per la guerra a Ucraïna conseqüència de la invasió russa (Alberti, 2022). Tant és així, que l'empresa amenaça repetides vegades en iniciar les extraccions de manera imminent abans de l'arribada a un acord. De tota manera, això sembla improbable mentre les negociacions estiguin en curs, ja que fer-ho hagués suposat acceptar el perill d'atacs directes per part de Hezbollah i, conseqüentment, l'aturada obligada d'aquestes extraccions.

Per la seva banda, el Líban confiava en el fet que l'arribada a un acord i l'obtenció de jaciments de gas natural i/o petroli al Karish i Qana pogués revertir la situació financera tant greu que pateix el país. En el seu cas, però, l'empresa francesa Total, al càrrec de la possible extracció de recursos, expressa la negativa a començar exploracions a Qana fins que s'arribi a un acord (*idem*).

ACORD FINAL

Després d'anys de negociacions, a inicis d'octubre de 2022, els dos països arriben a un acord formal per la demarcació de la frontera marítima que els separa. Aquest acord es tanca amb l'ús de la línia 23 [veure Figura 2], frontera reclamada el 2010 pel Líban, com a línia divisòria. D'aquesta manera, el dret a extracció de recursos del

⁸ Font: Marsi, F. (14 octubre 2022). What to know about the Israel-Lebanon maritime border deal. *Al-Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/14/what-to-know-about-the-israel-lebanon-maritime-border-deal>

⁹ 1. Acord Líban-Xipre de 2007 no ratificat pel Líban i línia de negociació inicial d'Israel // 23. Línia reivindicada pel Líban entre 2010 i 2012 // 29. Línia reivindicada pel Líban el 2020

camp del Karish queda en mans del govern israelià i l'empresa Energean.

Pel que fa al camp de Qana, el Líban gaudirà de l'extracció de tots els recursos que s'hi trobin. Tot i això, tenint en compte que la línia 23 esmitja el camp, l'empresa Total haurà de pagar a Israel una quantitat encara no estipulada del total dels beneficis que s'obtinguin (Marsi, 2022). Cal tenir en compte que l'existència de recursos energètics al camp de Qana no és encara una realitat. Un cop l'acord s'hagi fet oficial des de Washington, l'empresa francesa començarà l'exploració necessària per saber quins i quina quantitat de recursos energètics s'hi troben. L'arribada d'ingressos provinents d'aquesta possible extracció no començarà, però, fins d'aquí un mínim de dos anys, el 2024. Tot i això, la previsió d'aquests beneficis no és suficient per fer front al dèficit econòmic que pateix el Líban. Segons Marsi (2022), en el millor dels casos, es podrien aconseguir fins a sis mil milions de dòlars en els pròxims quinze anys. El dèficit del Líban és d'uns cent mil milions.

La pressió per arribar a un acord era cada vegada més gran tant pels dos governs implicats com per actors externs que veuen en Israel una font de gas natural alternativa per prescindir de la importació russa. De tota manera, el pacte no ha deixat del tot contenta a part important de la població libanesa, i hi ha diversos factors que podrien posar en risc l'estabilitat d'aquest.

Primerament, tant el Líban com Israel estan pendent d'unes eleccions executives pròximament. Els respectius canvis de govern podrien posar en dubte la validesa o vistiplau de l'acord. La possibilitat que això succeeixi augmentaria en el suposat que no es trobin recursos energètics de cap mena a Qana. És a dir, si el Líban es queda sense accés a cap mena de recurs energètic, les demandes per reobrir les negociacions i

aconseguir beneficis per l'extracció de gas natural del camp del Karish augmentarien. El paper de la mobilització popular i Hezbollah tindria una rellevància molt notable.

Preocupa també com altres actors del sistema internacional podrien tenir un especial interès ara en el Líban, fent-lo entrar en conflictes que no interessin en cap sentit al govern libanès. La política exterior de l'Aràbia Saudita, país exportador de recursos energètics i enfrontat indirectament amb Iran és un factor a tenir en compte tant per a l'estabilitat l'acord com per garantir uns mínims d'independència política del futur govern libanès.

De la mateixa manera, el rol dels EUA en la resolució del conflicte té una rellevància tan important que les seves decisions tenen un impacte molt important al conflicte. El paper que ocupa hauria d'anar a la baixa, permetent que l'organització global, Nacions Unides, sigui l'encarregada de tenir control del què passa a partir d'ara.

CONCLUSIONS

L'acord entre el Líban i Israel per la demarcació de la frontera marítima que els separa es llegeix com un pacte històric entre dos països sense relacions diplomàtiques. De fet, aquesta realitat ha estat un dels factors que dificultava les negociacions. A més, les constants amenaces de guerra entre el govern israelià i Hezbollah no només posaven en perill l'acord, sinó que podien arribar a pronosticar un final fatal de les negociacions.

Socioeconòmicament parlant, el moment en què es troben els dos països també ha fet que les condicions de partida d'aquests fos notablement diferent. Israel ha negociat des d'una posició econòmica substancialment superior, amb un PIB més de vint-i-sis

vegades més gran que el del Líban (World Bank, 2021); i com a aliat històric dels EUA i pactant l'exportació de gas amb la UE. El Líban, alhora, viu una de les pitjors crisis financeres i econòmiques de la història recent.

L'acord final conclou de la següent manera: Israel es queda els recursos del camp del Karish i el Líban aconsegueix el dret a exploració del camp de Qana, seguint l'anomenada "línia 23". A canvi, l'empresa francesa Total pagarà una retribució dels possibles recursos que es trobin a Qana al govern israelià. El Líban perd d'aquesta manera part del territori marítim que creia que el pertocava i on se sap del cert que hi ha recursos. Israel accedeix a perdre part del que considerava la seva ZEE, però rebrà part dels beneficis que se n'obtinguin i el

Líban s'encarrega de l'exploració del terreny.

Tot i la vigilància de les forces de Nacions Unides de la frontera. Queda per veure l'estabilitat de l'acord davant de les múltiples casuístiques que podrien arribar a revifar les aspiracions d'ambdós països, actors interns dels quals no veuen amb bons ulls la cessió de sobirania. En tot cas, una situació que semblava encallada fa més d'una dècada posa fi (de moment) al bloqueig i acontenta a un govern israelià que necessitava començar les extraccions per exportar gas; i a un govern libanès que veu una petita esperança en la troballa de recursos naturals energètics que l'ajudin a sortir de la severa crisi econòmica que està vivint.

REFERÈNCIES

Alakhbar (6 octubre 2022). El Gabinete discute la demarcación de las fronteras marítimas: "Todos los escenarios estan presentes". *Al-Akhbar*. Recuperat de <https://cutt.ly/iBkPSqS>

Alakhbar (6 octubre 2022B). Medios enemigos: Lapid rechaza los comentarios del Líbano sobre la demarcación de fronteras marítimas. *Al-Akhbar*. Recuperat de <https://cutt.ly/xBkAr4I>

Alberti, M. (20 setembre 2022). Maritime gas dispute risks conflict between Lebanon and Israel. *Al-Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/20/gas-dispute-could-spark-conflict-between-lebanon-and-israel>

Aljazeera (14 octubre 2020). Lebanon, Israel launch talks over maritime border dispute. *Al-Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/news/2020/10/14/lebanon-israel-talks-maritime-border>

Aljazeera (2 juliol 2022). Israel shoots down three unarmed Hezbollah drones. *Al-Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/2/israel-shoots-down-unarmed-hezbollah-drones>

[2/7/2/israel-shoots-down-unarmed-hezbollah-drones](https://www.aljazeera.com/news/2022/7/31/hezbollah-airs-video-of-israeli-barges-in-disputed-maritime-area)

Aljazeera (31 juliol 2022B). Hezbollah airs video of Israeli barges in disputed maritime area. *Al-Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/31/hezbollah-airs-video-of-israeli-barges-in-disputed-maritime-area>

Aljazeera (15 setembre 2022C). People are 'robbing' banks in Lebanon – to take their own money. *Al-Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/15/what-is-behind-lebanons-bank-robberies-explainer>

Aljazeera (2 octubre 2022D). Israel praises US plan for Lebanon maritime border deal. *Al-Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/2/israel-praises-us-proposal-for-lebanon-maritime-border-deal>

Aljazeera (6 octubre 2022E). Maritime gas deal in jeopardy as Israel 'rejects' Lebanon changes. *Al-Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/6/maritime-gas-deal-in-jeopardy-as-israel-rejects-lebanon-changes>

- [2/10/6/israel-to-reject-lebanons-proposed-changes-to-gas-deal-official](https://www.eldiario.es/unrwa/libano-pais-enfermo_132_9593192.html)
- Asi, Y.M. (5 octubre 2022). Líbano, un país enfermo. *El Diario*. Recuperat de https://www.eldiario.es/unrwa/libano-pais-enfermo_132_9593192.html
- Chehayeb, K. (6 juny 2022). Lebanon to invite US to mediate Israel maritime border talks. *Al-Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/news/2022/6/6/lebanon-agrees-to-call-on-us-to-mediate-maritime-border-talks>
- Fernández, B. (4 juny 2022). A 'cosmic stink': Israel's invasion of Lebanon, 40 years on. *Al Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/6/4/a-cosmic-stink-israels-invasion-of-lebanon-40-years-on>
- Gouliotis, L., Tsiantis, Y. i Anestoudis, D. (2019). Tectonic Structure of the Karish Gas Field, Offshore Israel. *Energean Oil & Gas*. Recuperat de https://www.searchanddiscovery.com/pdfz/documents/2019/30638gouliotis/ndx_gouliotis.pdf.html
- Haugbolle, S. (2011). The historiography and the memory of the Lebanese civil war. *Online Encyclopedia of Mass Violence*. Recuperat de <https://www.lahlebanon.org/wp-content/uploads/2015/12/The-historiography-and-the-memory-of-the-Lebanese-civil-war.pdf>
- Haytayan, L. (2022). Little to Show After Two Years of Tense Lebanese-Israeli Maritime Border Negotiations. *Arab Center Washington DC*. Recuperat de <https://arabcenterdc.org/resource/little-to-show-after-two-years-of-tense-lebanese-israeli-maritime-border-negotiations/>
- Henderson, S., Ghaddar, H., Levitt, M., Yaari, E., Makovsky, D., Schenker, D. i Tabler, A.J. (2022). Israel's Karish Gas Field: Diplomatic Opportunity or Casus Belli? *The Washington Institute for Near East Policy*. Recuperat de <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israels-karish-gas-field-diplomatic-opportunity-or-casus-belli>
- Henderson, S. (2021). Lines in the Sea: The Israel-Lebanon Maritime Border Dispute. *The Washington Institute for Near East Policy*. Recuperat de <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/lines-sea-israel-lebanon-maritime-border-dispute>
- Henderson, S. (2022). Israel's Karish Offshore Gas Field: Facts and Figures. *The Washington Institute for Near East Policy*. Recuperat de <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israels-karish-offshore-gas-field-facts-and-figures>
- Hughes, M. (2005). Lebanon's Armed Forces and the Arab-Israeli War, 1948-49. *Journal of Palestine Studies*, 34(2), 24-41. DOI: <https://doi-org.ure.uab.cat/10.1525/jps.2005.34.2.024>
- Izquierdo Brichs, F. i Kemou, A. (2009). La Sociología del poder en el mundo árabe contemporáneo. Dins F. Izquierdo, *Poder y regímenes en el mundo árabe contemporáneo* (pp. 17-60). Barcelona: Fundació CIDOB i Edicions Bellaterra
- Kreps, S.E. (2007). The 2006 Lebanon War: Lessons Learned. *Parameters*, 37(7), 72-84. doi:10.55540/0031-1723.2343
- Lopez-Tomas, A. (4 març 2022). Children's education at risk in Lebanon due to economic crisis. *Al-Monitor*. Recuperat de <https://www.al-monitor.com/originals/2022/03/childrens-education-risk-lebanon-due-economic-crisis>
- Marsi, F. (14 octubre 2022). What to know about the Israel-Lebanon maritime border deal. *Al-Jazeera*. Recuperat de <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/14/what-to-know-about-the-israel-lebanon-maritime-border-deal>
- Mees (2012). Cyprus-Lebanon, Cyprus-Israel Offshore Delimitation. *Mees*, 55(40). Recuperat de <https://www.mees.com/2012/9/28/op-ed-documents/cyprus-lebanon-cyprus-israel-offshore-delimitation/f994d750-6d1a-11e7-9675-d5a0b0510107>
- Najem, T. (2012). *Lebanon: The Politics of a Penetrated Society*. Nova York: Routledge

- Rubin, U. (2007). The Rocket Campaign against Israel during the 2006 Lebanon War. *Mideast Security and Policy Studies*, 71. Recuperat de <https://besacenter.org/wp-content/uploads/2007/06/MSPS71.pdf>
- Salame, R. (5 novembre 2021). Amos Hochstein: The Israel-born diplomat mediating Lebanon-Israel maritime border negotiations. *L'Orient Today*. Recuperat de <https://today.lorientlejour.com/article/1280583/amos-hochstein-the-israeli-born-diplomat-mediating-lebanon-israel-maritime-border-negotiations.html>
- Salem, P. (2008). The after-effects of the 2006 Israel-Hezbollah war. *Contemporary Arab Affairs*, 1(1), 15-24. DOI: 10.1080/17550910701812255
- Sozer, B. (2016). Development of proxy relationships: a case study of the Lebanese Civil War. *Small Wars & Insurgencies*, 27(4), 636-658. DOI: <https://doi.org/10.1080/09592318.2016.1189495>
- Teff-Seker, Y., Rubin, A. i Eiran, E. (2019). Israel's 'turn to the sea' and its effect on Israeli regional policy. *Israel Affairs*, 25(2), 234-255. DOI: <https://doi-org.are.uab.cat/10.1080/13537121.2019.1577037>
- UN Peacemaker (1989). Taif Accords. *United Nations*. Recuperat de <https://peacemaker.un.org/lebanon-taif-accords89>
- World Bank (2021). GDP (current US\$) - Israel, Lebanon. *The World Bank*. Recuperat de <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=IL-LB>